

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oosterstraat 8

Status: beeldbepalend.

Periode: veldwerk 25-6-2003

Onderzocht door: T. Tel en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: oktober 2003 Groningen, toevoeging afbeeldingen 20 april 2007

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

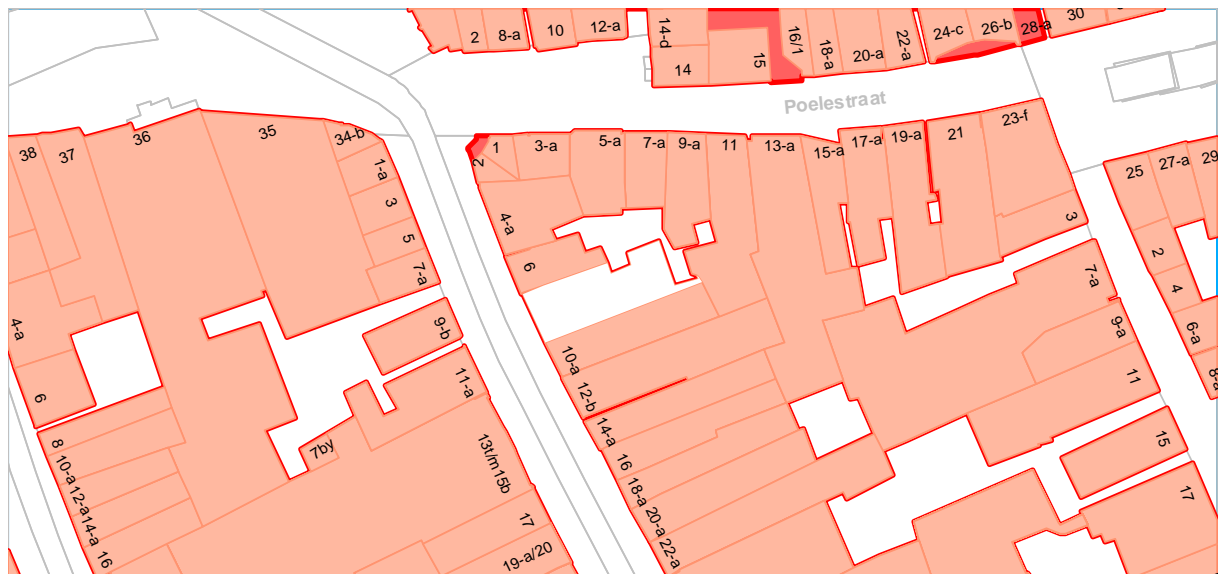

SITUERING/STRUCTUUR

Het pand staat aan de oostzijde van de Oosterstraat op een 22 m. diep perceel dat aan de achterzijde begrensd is door een steeg die in de Poelestraat uitkomt.

Het bestaat uit een tweelaags oorspronkelijk onderkelderd voorhuis (13,1 x 6,15 m.) met een steil dak met voorschild en met links (noordzijde) een drup en rechts een smalle overbouwde gang. Het voorste gedeelte van het huis heeft een lage extra verdieping, die aan beide zijden als een soort dakkapel met plat dak uitgebouwd is. Het voorste gedeelte is gedekt met zwarte opnieuw verbeterde Hollandse pannen, de rest door sneldekkers.

Tegen dit voorhuis is een tweelaags onderkelderd achterhuis met een zolderverdieping gebouwd. Deze heeft vooraan een soort kreupele verdieping met plat dak en aan een zijde een schuin dakvlak. Daarachter bevindt zich een dwars afgeplat schilddak met een borstwering. De schuine dakvlakken zijn belegd met muldepannen.

BOUWGESCHIEDENIS

De kern van het huidige voorhuis is mogelijk in de 16de eeuw gebouwd, gezien de huidige kapconstructie en zijmuren. Het huis was een tweelaags gebouw met een kelder. Op een tekening uit 1930 wordt de kelder nog aangegeven. Omdat de kap grotendeels bestaat uit oudere onderdelen van een vermoedelijk 15de-eeuwse kap is het denkbaar dat er een nog oudere kern in het huis zit of dat de kap uit de voorloper van het huidige huis afkomstig is.

Op de kaart van Haubois uit ca.1643 wordt een diep huis met zadeldak en steegje aan de rechterkant aangeduid. Er wordt geen achterhuis aangegeven.

Uitsnede uit de kaart van Haubois uit omstreeks 1643, het noorden is op deze kaart links. Oosterstraat 8 is het vierde huis vanaf de straathoek links. Rechts van het huis is de steeg met poortje aan de straat goed zichtbaar.

De kadastrale minuut uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 ziet men het voorhuis waarbij de steeg aan de rechterzijde aan de voorzijde overbouwd is. Aan het voorhuis sluit een achterhuis aan met een binnenplaats aan de linkerzijde. Tot 1930 was deze situatie nog herkenbaar. Het achterhuis had twee bouwlagen en een steil dak. De binnenplaats was toen overbouwd. De huidige lijstgevel kwam vermoedelijk aan het eind van de 18de of in de vroege 19de eeuw tot stand. In ieder geval was de steeg op het minuutplan van omstreeks 1830 al ingebouwd wat betreft het voorste gedeelte. Het achterste gedeelte was een binnenplaatsje geworden. Dat zou erop kunnen wijzen dat de gevel vóór omstreeks 1830 is gebouwd. De voorgevel is van kisklezoren bij de vensterkanten voorzien, waaruit is af te leiden dat deze vóór circa 1830 zou kunnen dateren. De gevel lijkt trouwens zeer sterk op die van de noordelijke buurman nr. 10.

In 1926 werd de winkelpui veranderd en de winkelvloer verlaagd. Tot die tijd zat de winkel deur in het midden en de deur naar de bovenwoning in de overbouwde gang. Deze onderpui vorm kan uit de tweede helft van de 19de eeuw stammen.

Op de tekening uit 1930 wordt de bestaande toestand aangegeven. In het voorhuis zelf is vooraan een winkel. Daarachter bevindt zich een woonkamer met een stookplaats tegen de binnenkant van de achtergevel. Naast deze woonkamer was een gang. De binnenplaats naast het achterhuis die op het minuutplan van omstreeks 1830 werd aangeduid, was ondertussen overbouwd en overdekt door een lessenaardak.

Volgens de tekening werd in 1930 het achterhuis volledig nieuw opgetrokken. Het achterste deel van de steeg naast het voorhuis werd toen ook op begane grond niveau overdekt

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een drie traveeën brede lijstgevel met een opvallend hoge begane grond, een verdieping en een mezzanino. Daarnaast bevindt zich de overbouwde gang die in de gevel opgenomen is.

De gevel is opgetrokken in schoon metselwerk van bruinachtige stenen in kruisverband met normale hoekoplossingen met gebruik van triklezoren. Bij de vensterkanten zijn kisklezoren gebruikt, zodat de gevel van vóór circa 1830 zou kunnen dateren.

De pui is van zeer recente datum. Op het niveau van de pui is de gang geïntegreerd met de rest van de gevel.

Op de verdieping heeft het huis drie T-vensters met geprofileerde kozijnen en gemetselde strekken erboven. Daarnaast bevindt zich boven de gang een lager tweedelig venster met een strek erboven. Het metselwerk boven de gang hoort duidelijk bij dat van de rest van de gevel, maar is halfsteens uitgevoerd.

De mezzanino heeft 3 tweedelige vensters met geprofileerde kozijnen. De binnenramen zijn vernieuwd. Ook boven deze vensters zijn strekken gemetseld.

De gevel is afgesloten door een geprofileerde kroonlijst. Boven op het voorschild staat een houten pironnetje.

Op begane grond niveau is de achtergevel uitgebroken; daarboven is de achtergevel grotendeels ingebouwd door de aanbouw van het achterhuis. Het zichtbare deel van deze gevel is van een halfsteens klamp voorzien die in verband staat met het achterhuis en kennelijk uit 1930 dateert. Het rechter deel van de verdieping van de achtergevel staat vrij. Hierin bevindt zich een 18de- of 19de-eeuws vrij zwaar geprofileerd kozijn waarvan het raam uit een stuk is. Tot voor kort was hier nog een zesruitsraam. In de top van de gevel bevindt zich een modern venster.

De linkergevel grenst aan een drup en is niet toegankelijk behalve het achterste gedeelte dat iets voorbij de noordelijke buurman uitsteekt en is van enige afstand waargenomen. Het blijkt dat deze muur op verdiepingsniveau van grote stenen is opgemetseld en een lagenmaat van ca. 86 cm heeft. Deze maat is geschat aan de hand van het waalformaat van de achtergevel. Overigens is dit muurwerk redelijk verstoord ondermeer door de inbouw van een 18de- of 19de-eeuws venster met een geprofileerd zwaar kozijn. Het kozijn was tot voor kort van een zesruitsraam voorzien net als dat in de achtergevel. Boven dit kozijn is een dun klein anker zichtbaar alsmede een mogelijk oorspronkelijke bouwnaad waarvan de verklaring onduidelijk is.

Beschrijving per bouwlaag

De begane grond ruimte is als winkelruimte in gebruik en van verlaagde plafonds en voorzetwanden voorzien.

De voorste helft van de ingebouwde gang is tweelaags, maar op de verdieping niet toegankelijk. Dit gedeelte is van een lessenaardak voorzien. De achterste helft van de overbouwde gang is eenlaags en van een plat dak voorzien.

De verdieping van het voorhuis is overdekt door een enkelvoudige balklaag. Een van de balken was waar te nemen en heeft een doorsnede van 22 x 24 cm. Op deze verdieping is aan de rechterkant een gang met eenvoudig 19de-eeuws stucplafond met middenornament. Naast de gang zijn drie vertrekken achter elkaar en een eenvoudige steektrap naar de zolder achter het tweede vertrek.

Het voorste vertrek heeft 3 T-vensters waaromheen een eenvoudige betimmering uit de tweede helft van de 19de eeuw is aangebracht.

De deurkozijnen in de gang zijn geprofileerd en dateren uit de 19de eeuw. De deur naar de trap naar de zolder is een driepaneelsdeur. De middelste ruimte heeft een eenvoudige schouw in de linkerachterhoek.

de kapconstructie.

Het achterste gedeelte van de zolder heeft een oorspronkelijke borstwering van ca. 65 cm. Het voorste gedeelte van de zoldervloer ligt 65 cm. hoger, zodat de borstwering daar ontbreekt. Dit gedeelte is secundair opgehoogd. Aan de zuidzijde kon vastgesteld worden dat deze muur van geeltjes is gemetseld en mogelijk 19de-eeuws is.

De zolder is grotendeels belegd met een grenen vloer met vloerdelen met vaste veer en groef. In de achterste 2 vakken is deze vloer grotendeels recent vernieuwd.

De kap is een oude kapconstructie met oorspronkelijk vijf eiken dekbalkgebinten met gekromde stijlen die in de borstwering gekast zijn. Het voorste gebint is vervangen door een grenen balk die in de verhoogde zijmuren is opgelegd. Achter de gebintplaten zijn zware houten nagels in de dekbalken geslagen die moesten voorkomen dat de platen naar buiten weken.

De eiken muurplaat die aan de noordzijde deels bewaard is gebleven, is van ijzeren haken voorzien die zijdelings aan de gebintstijlen gespijkerd zijn. Vermoedelijk is dit een oorspronkelijke constructie.

Op de gebinten zijn telmerken aangetroffen. Van voren gerekend zijn het 2e, 3e en 4e gebint van achteren naar voren 1 t/m 3 gemerkt met links (zuidzijde) gegutste ovaaltjes en rechts (noordzijde) gezaagde merken. In het achterste gebint zijn nog geen merken aangetroffen.

In het vierde gebint is aan de zuidelijke gebintstijl een 3 met vlaamse dwarsstreep aangebracht en aan de noordzijde een 3 van gekraste strepen. In het derde gebint bij de noordelijke gebintstijl is een 4 met vlaamse dwarsstreep te zien en in het tweede gebint bij de zuidelijke stijl een 2 met vlaamse dwarsstreep en aan de noordzijde een 2 van gekraste strepen. Kortom, er zijn duidelijk twee systemen door elkaar gebruikt. Het systeem met de gutsen en gezaagde merken is het jongste en de geritste merken met aan één zijde een vlaamse dwarsstreep is het oudere systeem. Dit duidt op hergebruik.

Overzicht van de kapconstructie gezien in de richting van de voorgevel.

Enkele details per gebint:

Gebint 1 - het gebint is vervangen door een doorlopende grenen balk die in de verhoogde zijgevels is opgelegd; wel zijn de gebintplaten nog aanwezig die doorlopen naar de voorgevel. De grenen balk is met bouten aan de gebintplaten vastgemaakt.

Gebint 2 - aan de zuidzijde is een hergebruikte stijl en het korbeel is verdwenen; aan de noordzijde is een hergebruikte stijl waaruit afgeleid kan worden dat het korbeel oorspronkelijk hoger zat. De westelijke windschoren ontbreken.

Gebint 3 - aan de zuidzijde is het korbeel weg en de oostelijke windschoor; aan de noordzijde is een hergebruikte stijl en een hergebruikte korbeel.

Gebint 4 - aan zuidzijde ontbreekt het korbeel en de westelijke windschoor; de stijl en de oostelijke windschoor zijn hergebruikt. Aan de noordzijde is de stijl hergebruikt.

Gebint 5 - de korbelen ontbreken.

Tussen gebint 4 en 5 is aan de noordelijke stijlen een gekromde balk gespijkerd die zich vlak boven de vloer bevindt. De betekenis ervan is onduidelijk.

Een oudere vermoedelijk 15de-eeuwse kap met geritste merken met aan een zijde een vlaamse dwarsstreep, werd in een latere periode, vermoedelijk de 16de eeuw, vermaakt tot de huidige kap. De

16de eeuwse datering berust ondermeer op het gebruik van het merksysteem met aan een zijde gegutse ovaaltjes en aan de andere zijde gezaagde merken.

Over de 15de-eeuwse kap kan nog opgemerkt worden dat de gebintstijlen langer waren dan de tegenwoordige. De dekbalken zaten derhalve hoger. Dergelijke hoge gebinten zijn bijvoorbeeld ook aangetroffen bij Gelkingestraat 14/16 dat volgens dendrochronologisch onderzoek uit 1408 dateert.

Een van de dekbalken waarin kepen zitten waarin oorspronkelijk kinderbalken in bevestigd zaten.

In alle dekbalken (behalve de achterste) zijn kepen op ca. 30 cm h.o.h. te zien. Bij het tweede gebint zijn deze ca. 7 cm. hoog en 6 cm. breed en 4 cm. diep, waarbij ze afgeschuind zijn. Hierop hebben kinderbalken of ribben gelegen waarop een bakstenen vloer zal zijn aangebracht.

De sporenparen zijn in de 20ste eeuw vernieuwd, maar men heeft de oude eiken haanhouten opnieuw gebruikt. Dit zijn haanhouten met aan beide zijden zwaluwstaartvormige liplassen die oorspronkelijk van een toognagel en twee spijkers voorzien waren. Op de haanhouten zijn gezaagde merken aangetroffen.

In de lengterichting van het huis ligt over de laatste twee-en-een-halve vakken (op ca. 2 m. uit de noordelijke borstwering) een eiken balk (ca. 20 x 20 cm.) waaraan vijf vloerbalken middels bouten met ijzeren wiggen zijn opgehangen. Deze constructie zou uit de 17de eeuw kunnen dateren. De betekenis ervan is op dit moment onduidelijk.

Er zijn verschillende rookkanalen te zien. Vooraan links (noordzijde) is een rookkanaal in het eerste vak dicht bij de plaats waar vroeger het eerste gebint was. In het vierde vak is veel beroeting op de noordelijke borstwering aangetroffen. De eiken muurplaat loopt hier echter wel door. De eiken plaat lijkt hergebruikt daar er de kepen voor twee ingekaste gebintstijlen in aangebracht zijn.

Aan de rechterkant zijn bij het tweede gebint aan weerszijden ervan rookkanalen.

De trap naar de zolder bevindt zich in het vierde vak.

Het voorste gedeelte heeft aan de zuidzijde twee vensters met geprofileerde kozijnen. Voor is een ongedeelde venster en achter een tweelichtsvenster. De onderdorpel en de middenstijl zijn vernieuwd. Aan de noordzijde bevindt zich een niet verder onderverdeeld venster met oud geprofileerd kozijn.

Het achterhuis.

De achtergevel van het achterhuis is een tweelaagse rechtgesloten gevel in machinale baksteen met spouwmuren opgetrokken in 1930. De gevel had op begane grond niveau links een zeer groot meerledig venster en rechts een dubbele deur. Het linkervenster is dichtgezet, de dubbele deur dichtgetimmerd.

Op de verdieping bevinden zich twee grote jaren 30-vensters.

Volgens de bouwtekening zouden alle muren volledig uit 1930 dateren en liggen alle balklagen evenwijdig aan de Oosterstraat haaks op de lengteas van dit bouwdeel..

De kelder is niet bezocht en vermoedelijk niet toegankelijk.

De begane grond hoort bij de winkel. Aan de rechterkant bevindt een scheluwe steektrap met kwartdraai boven naar de verdieping die uit de jaren 30 zou kunnen dateren.

Op de verdieping is het interieur van het achterhuis gemoderniseerd, waarbij de deurkozijnen uit de jaren 30 nog deels aanwezig zijn. De plafonds zijn verlaagd of van gipskarton. De trap uit de jaren 30 van de verdieping naar de zolder is verdwenen en vervangen door een nieuwe trap.

De zolder van het achterhuis heeft een moderne indeling, de deuren ontbreken en de afwerking uit de jaren 30 is grotendeels weg.

WAARDESTELLING

Het pand Oosterstraat 8 heeft hoge stedenbouwkundige waarde omdat het gebouw deel uitmaakt van een laatmiddeleeuwse percelerings- en bebouwingsstructuur. Ook de drup links en de overbouwde steeg rechts naast het huis en de steeg aan de achterzijde zijn in dit kader van belang..

De bouwmassa van het voorhuis met zijn steile kap heeft hoge monumentwaarde omdat deze nog vrij goed de vorm en bouwsubstantie van een laat-middeleeuws voorhuis weerspiegelt.

De 18de- of vroeg-19de-eeuwse voorgevel heeft hoge monumentwaarde zowel vanwege de bouwsubstantie als vanwege het feit dat die goed in het straatbeeld past. De vernieuwde pui doet afbreuk aan de waarde van de voorgevel. Bovendien heeft de gevel typologische waarde omdat het een voorbeeld is van een gevel waarbij de steeg naast het huis in de architectuur van de voorgevel ingecorporeerd is.

Het huis heeft een casco van hoge monumentwaarde met waardevolle zijmuren, balklagen die vermoedelijk nog aanwezig zijn (de oude balklaag boven de verdieping is zeker nog aanwezig), een zeer waardevolle intacte kapconstructie en een oude zoldervloer.

Van de zeer waardevolle kapconstructie kan nog opgemerkt worden dat vooral het feit dat er sporen van kinderbalken of ribben op de dekbalken zijn aangetroffen zeldzaam is. Iets dergelijks is slechts in één ander geval in Groningen bekend.

Er zijn weinig belangrijke interieurelementen in het zicht aangetroffen.

AANBEVELING

Bij een eventuele verbouwing dient het pand nader bouwhistorisch onderzocht te worden. Ook een dendrochronologisch onderzoek van het hout van de kap is aan te bevelen.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Oosterstraat 8**
Bouwdoosnummer : B 12290
D.I.V. bezoek : 18 juni 2003

1926

Het gebouw bevat een benedenwoning met winkel en een bovenwoning. Een kantbeschikking van 30 april meldt dat bewoner J.H. Sodenkamp het gebouw gedeeltelijk wil vernieuwen bestaand in: het veranderen van de winkelpui, het verlagen van de winkelvloer en het verplaatsen van de trap alsmede het vernieuwen van het bestaande privaat op de begane grond en dit privaat voorzien van waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën en het huis- en hemelwater naar het riool van de gemeente aldaar. Dit bouwplan is in overeenstemming met de betrokken voorschriften der Verordening op het Bouwen en Woningwezen.

1930

J.H. Sodenkamp, vertegenwoordiger van de VELO waschmachinemaatschappij is bewoner van het pand. Hij krijgt een vergunning voor het wegbreken en gewijzigd herbouwen van het achterste gedeelte van het gebouw en het wijzigen van de indeling op de begane grond alsmede het bouwen van twee privaten. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1941

Het kelderluik in het trottoir blijkt bouwvallig.

1944

Er wordt een aanvraag ingediend voor gefigureerd glas.

1945

Het kelderluik is nog steeds defect. Gemeentewerken verstuurd een aanschrijving

1946

Het rapport voor oorlogsgeweldschade is f 504,- (glasschade, metselwerk, timmerwerk en verfwerk)

1954

De Dienst der Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting verstuurt een aanschrijving: de zijgoot aan de zijde van nr. 6 ontbreekt.

1958

De VELO waschmachine maatschappij n.v. te Barendrecht krijgt een bouwvergunning voor Oosterstraat 8. Het betreft het wijzigen van de indeling van de begane grond, het verplaatsen van de keldertrap en het veranderen van de winkelpui. Architectenbureau: Klein uit Groningen.

1961

Er wordt een bouwaanvraag ingediend voor het moderniseren van de winkelpui.

1962

De Dienst Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting verstuurt een aanschrijving: het plafond in de slaapkamer is gedeeltelijk bouwvallig. De afvoerbuus van de gootsteen is niet waterdicht en functioneert onvoldoende. Aan de aanschrijving wordt gevolg gegeven.

1964

Er wordt een vergunning verleend voor het in gebruik nemen van woonruimte voor bedrijfsdoeleinden.

1965

Er wordt een vergunning verleend voor het aanbrengen van gevelreclame.

1968

Bierbrouwerij “De drie Hoefijzers” uit Breda krijgt een vergunning voor het gedeeltelijk veranderen van het gebouw bevattende een leegstaande winkel met woning en magazijnruimte tot horecabedrijf met woning en magazijnruimte. Bouwkosten f7000,-. Bar dancing “De Koffer” komt in het pand.

1969

Er wordt een vergunning verstrekt voor het aanbrengen van lichtreclame.

1981

Er wordt een vergunning verleend voor het plaatsen van twee gevellantaarns.

1986

VELO Beheersmaatschappij uit Barendrecht krijgt een vergunning voor het veranderen van de café bar tot winkel met dienstwoning. Peter Boerema uit Groningen is architect van het project. Bouwkosten f86.000,-. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid. Groente- en fruitwinkel Doldersum komt in het pand.

H. Wierts